

MÜSTAKİMZÂDE'NİN “Bİ NUKÂT HADİS-İ ERBAİN” İSİMLİ RİSALESİNDE YER ALAN HADİSLERİN TETKİKİ

Harun Reşit DEMİREL

ÖZET

XVIII.y.y. da yaşayan Müstakimzâde, (1131/1719) yılında İstanbul'da doğmuştur ve (1202/ 1788) yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Onun bu çalışması isminden de anlaşıldığı gibi noktasız harflerden oluşan hadislerden oluşmuş bir kırk hadis çalışmasıdır. Kırk Hadis içerisinde bilebildiğimiz kadarıyla bir benzeri olmayan bu çalışmada hadislerin noktasız olmasına özen göstermesine rağmen birkaç yerde buna muvaffak olamadığı görülmektedir. Müellif çalışmasında 2 tane mevzu, 12 tane de zayıf hadise yer vermiştir. Çalışma, türü itibarıyla bir benzeri olmadığından orijinaldir.

Anahtar Kelimeler: hadis, kırk hadis, mevzu hadis.

ABSTRACT

A Study On The Hadiths Of Mustakimzâde's Booklet Titled “*Binukât Hadith Arbain / Undotted Fourty Prophetic Words*”

Mustakimzade was born in Istanbul in 1131/1719 and died in 1202/1788. His work, as is understood from its title, was consisted of undotted forty prophetic words (hadiths). This work, as much as we are able to know, is single in the kind of Fourty Hadit (Hadith Arbain)

In this work, the author did the hadiths were undotted with care but he was not able to successful in several example. There are also two invented (maudu) and twelve weak (Daif) hadiths in the work. The work is original because of its uniqueness in respect to the kind.

Key Words: hadith, fourty hadith, lie hadith.

GİRİŞ

Türkçe'de Hadis-i Erbaîn; "kırk hadis" özel tâbiriyle bilinen ve kırk hadisten meydana gelen hadis derlemelerine denir.¹

* (Yd.Doç.Dr.), Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Van. E-mail: harunresit@yyu.edu.tr

¹ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, T.D.V. Yay., Ankara, 1992, s. 78

Şekil bakımından kırk hadisler; mensûr olanlar, mensûr-manzûm karışık olanlar ve manzûm olanlar şeklinde üçe ayrılır. Kırk hadis edebiyatını muhtevâ bakımından ise; muhtevânın şekli, seçim prensibi, mahiyeti (mevzu) ve muhtelif mevzular olmak üzere dört başlık altında toplamak mümkündür. Müellifimiz bu çalışmasında noktasız harflerden oluşan ve çok nadir olan bir kırk hadis çalışması yapmıştır.

I-HAYATI

1.Doğumu

Müstakimzâde Süleyman Sadettin (1131/1719) yılında İstanbul'da doğmuştur.² Babası Mehmed Emin Efendi, dedesi Mehmed Müstakim Efendi'dir. Her ikisi de müderristir.

İlk eğitimini aileden almaya başlayan Müstakimzâde, daha sonra önde gelen alimlerden dersler alarak kendini yetiştirmiştir. Emîr Ahmed Buharî Tekkesi şeylerinden olan Mehmed Emin Tokadî'den hadis rivayet etme icazeti alan Müstakimzâde, eserleri arasında hadislerle olan çalışmaları dikkat çekmektedir. Kişiliği hakkında övücü sözler söylenen müellif tarikatla de ilgilenmiş, önce Halvetiye tarikatına intisab etmiş daha sonra dönemin ünlü şeyhlerinden olan Mehmed Emin Tokadî (1158/1745) vasıtasıyla Nakşibendiyye tarikatına intisab etmiştir. Kâdiriyye ve Şâzeliyye tarikatına da mensubiyeti bilinen Müstakimzâde'nin Melâmi'ler hakkında risâle yazabilecek kadar da bu tarikatı bildiği görülmektedir.³

100'den fazla eserin sahibi olan Müstakimzâde, hadislerle alakalı olarak telif etmiş olduğu eserler şunlardır:

1-*Âsâr-ı Adîde*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, 614/10, 625/22, Esat Ef., 3740/3; İstanbul Ün. Ktp., Ty. 9686; Topkapı Sarayı Ktp., no: Y. 347

² Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst., 1333, I/ 168-9; Mustakimzâde Süleyman Sadettin, *Tuhfe-i Hattatîn*, İst., 1928, s. 5, (İbnu'l-Emîn'in eserin başındaki incelemesi); Kehhale Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Dimeşk, 1957, IV/ 266; *Yeni Türk Ansiklopedisi*, İst., 1985, VII/ 2543; *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İst., III/ 879

³ Mustakimzâde, *Tuhfe-i Hattatîn*, s. 8-9

2-*Âsâru'l-Ehab li Meyli Hubbi'l-Arab*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, 614/9, 625/23; Esat ef. 3740/2; İstanbul Ün. Ktp., Ty. 9686; Topkapı Sarayı Ktp., no: 1347

3-*Hadis Erbaîn bi Nukat*, Süleymaniye Ktp, Hacı Mahmud Ef., 1997/1

4-*Hadisu'l-Feth Şerhi*, Topkapı Sarayı Ktp., Y. 725

Ömrü fakr-u zaruret içerisinde geçen Müstakimzâde, 22 Şevval 1202/12 Haziran 1788 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı Zeyrek yakınlarındaki Soğuk kuyu Camii mezarlığına şeyhi Mehmed Emin Tokadî Efendi'nin ayakucundadır.

Bu bilgilerden sonra müellifin "*Bi Nukât Hadis-İ Erbaîn*" isimli eserini incelemeye geçebiliriz.

II- Bİ NUKÂT HADİS-İ ERBAİN

1- Eserin Fizikî Özellikleri

Müellif hattı ile elimizde bulunan bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa nr.614'de kayıtlı bulunmaktadır. Bir mecmua içerisinde 317b-319a varakları arasında yer almaktadır.

Cilt ebadı 20X13 cm. ve yazı ebadı 14X6 cm'dir. Kahve renkli deri cilt içerisinde, şirazeli ve soğuk şemselidir. Aharlı, filigiranlı, beyaz kağıtlara, 19 satır halinde nesih olarak yazılmıştır. Hadisler arasına kırmızı mürekkeple noktalar konulmuş, diğer taraflarda siyah mürekkep kullanılmıştır.

Eserin orijinal ismi 317b sayfasında *Tuhru's-Selâm li-Ahrârî'l-İslâm* olmakla beraber risalenin 317a sayfasında bizzat müellifin kendi hattı ile *Bi Nukât Hadis-i Erbaîn* olarak isimlendirilmiştir.

Müellif eserin yayı tarihini direk olarak vermek yerine " و سطره / لأول الاصم الحرام لعام عدد اسمها كاملاً و السلام" haram ayının başında kitabın isminin -sayılarının ebcet hesabıyla toplamı- kadardır, sözleriyle ifade eder. Bu sayı da (1174/1761)'e tekabül etmektedir.

2-Eserin Dili

Eserin dili Arapça olmasına rağmen, Abdulkadir Karahan sehven, Türkçe olduğunu belirtmiştir.⁴

⁴ Abdulkadir Karahan, *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, s.315

3- Uygulamış Olduğumuz Yöntem ve Materyal

Müellifin bu çalışmasında yer alan hadisleri; *Kütüb-i Sitte* diye bilinen Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi, İbn Mace ve Nesâî'nin eserleri başta olmak üzere diğer temel ve tali kaynaklarda aradık. Bununla beraber *Elfiye* ve *el-Mektebetu's-Şâmîle* CD'lerine de baktık. Bütün bu araştırmalarımız sonunda hadise ulaşamadıysak bulunamadığını belirten ifadeler kullandık. Bulduğumuz hadislerin metin farklılıklarına temas etmeden, hadisin geçtiği yerleri, dipnotta verip hadis hakkındaki hükmü söyledik. Hadislerin numaralandırması bize aittir.

4-Müellifin Takip Etmiş Olduğu Yol

A- Müstakimzâde, hamdele ve salveleden sonra hadisleri numaralı olarak ve aralarını da kırmızı noktalarla ayırmak suretiyle rivayet etmiştir.

B- Müellif, hadisin peşi sıra, hadisi eserinde rivayet eden kişinin ismini vermiştir. Mesela *لا الاء الا الاوك* / *Senin nimetinden başka nimet yoktur*, ile başlayan birinci hadiste “Mısır’ın alimi Münâvî açıkladığı gibi”, *اللهم لك الحمد كله* / *Allahım şükürün hepsi sanadır*, şeklinde gelen üçüncü hadiste görüldüğü gibi bazen sadece “Mısır’ın imamı Suyutî beyan etmiştir”, diyerek, eserinde zikreden alimin ismine temas etmektedir.

C-Müellif eserin isminden de anlaşıldığı gibi noktalı harflerden kaçınmaktadır. 17 numaralı *مصوا الماء مصا* / *Suyu yudumlayarak içiniz* hadisinde, noktalı olan “عن” edatı kullanmamak için onun yerine *رواه لولد مالك* diyerek “ل” edatını kullanmaktadır.⁵ Yine buna benzer bir durumu da çocuk anlamına gelen ve Arapça noktalı “ابن” kelimesi yerine içerisinde nokta yer almayan “ولد” kelimesini kullanmaktadır. Buna benzer bir başka durum da 20 numaralı *كلكم راع و كلكم مسؤل* / *Hepiniz çobansınız, hepiniz mesulsünüz*, hadisinde *ابن عمر* yerine aynı anlama gelen “ولد عمر” kelimesini kullanmaktadır..

D- Müellif, “*العم والد* / *Amca baba- gibidir.*” hadisinde görüldüğü gibi, hadisin peşi sıra sıhhati hakkında bilgi vererek hadisin “Mürsel” olduğuna dair bir açıklamada bulunmuştur.⁶

⁵ Ayrıca bkz: s, 22, 25, ... numaralı hadis.

⁶ s. 318a, h.no:12, Ayrıca bkz: 31 nolu hadis

E- Müstakimzâde, 13 numaralı ”سَدَّدَ سَهْمَهُ / *Okunu isabet ettir!*” hadisinde ise “Bu Sa’d için duadır” şeklinde bir açıklama getirmektedir. Başka bir açıklamada 25 numaralı hadiste gelmektedir.⁷

F-Müellif hadiste geçen garip kelimeler hakkında bilgi vermemekle beraber 30 numaralı الحَدُّ لَأَدَمَ / *Defîn, insanlar içindir* hadisinde “الحَدُّ” kelimesinin “الرمس” manasına geldiğini söylemektedir.⁸

Bu bilgilerden sonra eserindeki hadislerin tahriçine geçebiliriz.

I. Hadis

لا الاء الا الاوك / *Senin nimetinden başka nimet yoktur.*

Temel kaynaklarda yer almayan hadisin tamamını Sehâvî, *el-Mekâsîdu'l-Hasene fî Beyâni Kesirin Mine'l-Ehâdis el-Müştehireti Ale'l-Elsineti*⁹, Aliyu'l-Kâri, *el-Esraru'l-Mevdua fi'l-Ahbâri'l-Mevdua*¹⁰ isimli eserlerde *يا الله إنك سميع عليم محيط به علمك كعسهلون و بالحق أنزل* / *Senin nimetinden başka nimet yoktur. Ey Allah'ım muhakkak ki Sen bilen ve işitensin. İlmin bunları kuşatmış-*

⁷ s.318b

⁸ s.318b, h.no:30

⁹ Sehâvî, Muhammed Abdurrahman, *el-Mekâsîdu'l-Hasene fî Beyâni Kesirin mine'l-Ehâdis el-Müştehireti ale'l-Elsineti*. (Tah: Muhammed Osman el-Huş), Beyrut, 1994, II: bsk., s.537, müellif burada şu bilgilere yer verir: “Bu lafızlar Yemen, Mekke, Mısır, Mağrib ve bütün beldelerde meşhur olmuştur. Bu hafize-i Ramazan olup, suda boğulmaktan, hırsızlıktan, yangından ve diğer afetlerden korur. Ramazan ayının son Cuma günü yazılır. Bunun yazma vakti hakkında genellikle hatip minberde iken yazılır derlerken bazıları da ikinci namazını müteakip yazılacağını söylemişlerdir. İleri gelenlerin bir çoğunun eserinde yer almasına rağmen bu bidattır ve aslı da yoktur. İleri gelenlerin bazılarının sözlerinin zayıf hadislerde rivayet edildiğinin farkındayım. Hocamız -İbn Hacer- minberde bunu yazan birisini gördüğü zaman çok fazla çirkin olarak görürdü.” Ayrıca bkz: İsmail b. Muhammed el-Aclunî el-Cerrahî, *Keşfu'l-Hafâ ve Mezîli'l-Elbâs Amma İştêhere Mine'l-Ehâdisi Alâ Elsineti'n-Nâs*, Beyrut, 1351, I.bsk., II/348

¹⁰ Aliyu'l-Kâri, Nureddin Ali b. Muhammed b. Sultan, *el-Esraru'l-Mevdua fi'l-Ahbâri'l-Mevdua*, (Tah: Muhammed b. Lütfi es-Sabbağ), Beyrut, 1986, II. bsk., s.373, müellif burada hadis hakkında şöyle der: “Hadisin metni içerisinde yer alan كعسهلون kelimesinin anlamı bilinmemektedir. Bu duanın yazılması haramdır. Bu kelimenin küfür içermesi ihtimal dahilindedir. Böylece onu okuyan kişi küfre girebilir.”

tır. **Kaf-ayn-sin-he-lam vav-nun**, onu münasib bir şekilde indir-
din o da indi, şeklinde gelmektedir.

Hadis mevzudur.

2. Hadis

لا اله الا الله وحده / *Yalnız Allah vardır. Başka ilah yoktur.*

Şeyhan'ın¹¹ rivayet etmiş olduğu bu hadisi, Abdurrezzak¹², Ahmed b. Hanbel¹³, Taberani¹⁴ ve Heysemi¹⁵ ve daha başka alimler¹⁶ rivayet etmişlerdir. Hadisin metni şu şekildedir: من توضع رأسه إلى السماء فقال أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له و أن محمداً عبده و رسوله وضوءه ثم رفع رأسه إلى السماء فقال أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له و أن محمداً عبده و رسوله / Kim abdest alar ve abdestini tamamladıktan sonra başını gökyüzüne doğru çevirir ve “*La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu*” derse cennetin sekiz kapısı açılır ve istediğinde cennete girer.

Hadis sahihtir.

3. Hadis

اللهم لك الحمد كله / *Allahım şükürün hepsi sanadır.*

Hadisi Nesâi¹⁷, Ahmed b. Hanbel¹⁸, Hâkim¹⁹, Taberani²⁰ v.d. başka alimler²¹ rivayet etmişlerdir. Hadisin tamamı اللهم لك الحمد كله

¹¹ Müslim, Mesâcid ve Mevâdî's-Salat, bab(26), h.no:593

¹² Abdurrezzak, *Musannef*, II/244, h.no:3224, bazı lafız farklılıklarıyla beraber.

¹³ Ahmed, *Müsned*, IV/247, 250, 251

¹⁴ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebû'l-Kâsım, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (Tah:Hamdi b. Abdî'l-Mecîd es-Silefi), Musul, 1983, II. Bsk., XVII/331, h.no:916; XX/382, h.no:896, XX/383, h.no:897,898, 899, XX/387, h.no:911, 912

¹⁵ el-Haris b. Usame, *Buğyetu'l-Bâhis an Zevâid Müsnedi'l-Hâris*, (Tah:Hüseyyin Ahmed Salih el-Bakiri), 1992, I:bsk., I/309, h.no:205; II/665, h.no:643

¹⁶ Abd b. Humeyd b. Nasr Ebû Muhammed el-Kissî, *el-Muntahab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, (Tah:Subhî el-Bedri es-Sâmerrâi-Mahmud Muhammed Halil es-Saidî), Kahire, 1988, I:bsk., I/103, h.no:221

¹⁷ Nesâi, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinân b. Dinâr, *Sünenu'n-Nesâi*, İst., 1981, VI/156, h.no:10445

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/424; V/395

¹⁹ Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, (Tah: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, trh., I:bsk., I/686, h.no:1868; III/26, h.no:4308

²⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, V/47, h.no:4549, Hadisde yer alan duanın Uhud günü yapıldığına dair bir bilgi içermektedir.

البيك يرجع الأمر كله / *Allahum şükrün hepsi Sana'dır, ve bütün işler sana dönmektedir, şeklinde gelmektedir.*

Hadis sahihtir.

4. Hadis

أول الرسل آدم

Hadisin tamamı *أول الرسل آدم و آخرهم محمد و أول أنبياء بنى اسرائيل موسى و آخرهم عيسى و أول خط بالقلم إدريس / Peygamberlerin ilki Adem, sonuncusu Muhammed, İsrail oğullarının ilk peygamberi Musa son peygamberi İsa'dır. Kalemle ilk yazan da İdris'tir, şeklinde, Suyutî²², el-Hâkim et-Tirmizi'den rivayet etmektedir.*

Hadis zayıftır.

5. Hadis

الحلال ما احل الله و الحرام ما حرم الله / *Helal Allah'ın helal kıldıkları, haram da yine O'nun haram kıldıklarıdır*

Hadis zayıftır.

6. Hadis

محرم الحلال كمحلل الحرام / *Helali haram kılan haramı helal kılan gibidir.*

Hadis, baş kısmında “ان” isminin bulunduğu şekilde, müellifin vermiş olduğu metinden farklı olarak rivayet edilmektedir.²⁴

²¹ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin, *Şuabu'l-İmân*, (Tah:Muhammed es-si Zağlül), Beyrut, 1410, I.bsk., IV/97, h.no:4398; ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdî Ebu'l-Huseyn el-Bağdadî, *İlelu'd-Dârekutnî*, (Tah:Mahfuzu'r-rahman Zeynillah es-Silefi), 1985, I.bsk., IV/322; Heysemî, Nureddin Ali b. Ebi Bekr, *Mecmauz-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Beyrut, 1982, III. bsk., VI/176; Ali b. Hisamiddin el-Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akwâl ve'l-Ef'âl*, Beyrut, 1989, II/691, h.no:5097, Rivayet burada şu şekilde yer almaktadır: اللهم لك الحمد كله و لك الشكر كله و اليك يرجع الأمر كله ; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî, *el-Musanna'af fi'l-Ehâdis ve'l-Asâr*, Riyad, 1409, I.bsk., VI/77, h.no:29599; VII/147, h.no:34859

²² Suyûtî, *el-Camiu's-Sağîr fi Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezir*, Mısır, trh., (*Kunûzu'd-Dekâik fi Hadisi Hayri'l-Halâik*) ile beraber, I/115, Suyûtî, hadis hakkında “zayıf” olarak hükmetmiştir.

²³ İbn Mâce, *Sünen*, İst., 1981, Et'ime, bab(60), h.no:3367; Hâkim, *el-Müstedrek*, Et'ime, IV/129, h.no:7115, her iki hadis de, senesinde yer alan Seyf b. Harun'dan dolayı hadis çok zayıftır.

Hadis zayıftır.

7. Hadis

كل مسكر حرام / *Bütün sarhoş ediciler haramdır.*

Başta *Sahihân*²⁵ olmak üzere diğer *Kütüb-i Sitte*²⁶ alimleri, Ahmed b. Hanbel²⁷ ve daha başka muhaddisler²⁸ hadisi rivayet etmişlerdir. Müellif hadisin metnini Buhari'den almıştır.

8. Hadis

أكرموا العلماء / *Büyüklerle karşı saygılı olunuz!*

Böyle bir hadise rastlamadık.

- ²⁴ Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberâni, *el-Mucemu'l-Evsât*, (Tah: Tank b. İvadžillâh b. Muhammed-Abdu'l-Muhsin b. İbrahim el-Hüseyîni), Kahire, 1415, VIII/67, h.no:7982; Muhammed b. Selame b. Cafer Ebû Abdillâh el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, (Tah: Hamdi b. Abdi'l-Mecid es-Silefi), Beyrut, 1986, II/106, h.no:635, 980, 981; Hadisin ان محرم الحلال كمستحل الحرام şeklinde gelen rivayet için bkz: Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali b. Musa Ebû Bekr el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra*, (Tah: Muhammed Abdulkadir Atâ), Mekke, trh., IX/326; Ali b. Ca'd b. Ubeyd Ebu'l-Hasen el-Cevheri el-Bağdadi, *Müsnedu İbni'l-Ca'd*, (Tah: Amir Ahmed Haydar), Beyrut, 1990, I/368, h.no:2533; Taberâni, *el-Mucemu'l-Kebir*, IX/172, h.no:8852, Bu hadisi Heysemî rivayet etmiş ve hakkında "ricali sahihtir" demiştir. (*Mecma'*, I/177), 8853, Heysemî hadis hakkında "ricali sahihtir" demektedir. (*Mecma'*, IV/39), Ayrıca bkz: Şehabuddin Muhammed b. Ahmed Ebi'l-Feth el-Ebhişi, *el-Mustatrafi Külli Fenni Mustatrafi*, Beyrut, 1986, II.bsk., (Müfid Muhammed Kabihâ), I/384; Abdurrezzak, *Musannaf*, XI/292, h.no:20573
- ²⁵ Buhari Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî, *el-Camiu's-Sahih*, İst., 1981, Edeb, bab(80), Ahkam, bab(22), Megazi, bab(60); Müslim Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyri en-Neysâbüri, *Sahihu Müslim*, İst., 1981, Eşribe, bab(6), h.no:64, bab(7), h.no:69, 73
- ²⁶ Tirmizî Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *el-Camiu's-Sahih*, İst., 1981, Eşribe, bab(1), h.no:1861, bab(3), h.no:1866; Ebû Davud Süleyman b. Eşas b. İshak el-Ezdi es-Sicistanî, *es-Sünen*, İst., 1981, Eşribe, bab(5), h.no:3679; Nesâî, *Sünen*, Eşribe, bab(53), h.no:5725, 5726; İbn Mâce, Eşribe, bab(9), h.no:3386, 338, 3388
- ²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, İst., 1982, I/274, 289, 350; II/16, 29, 31, 191, 237, 361, 422; II/63, 66, 112, 119, 237, 361, 422; IV/41, 416, 417; V/356
- ²⁸ bkz: Dârimi Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahman b. Fadl b. Behram, *Sünenü'd-Dârimî*, İst., 1981, Eşribe, bab(8), h.no:2103, 2104, Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İst., 1981, Dahaya, bab(8); İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temimî el-Bustî, *el-İhsân fi Takrîb Sahih İbn Hibbân*, (Tah: Şuayb Arnavud), Beyrut, 1991, I.bsk., XII/183, h.no:5360, XII/191, h.no:5368, XII/195 v.d., h.no:5374, XII/196, h.no:5375, XII/198, h.no:5377, XII/203, h.no:5383, XII/228, h.no:5408; XVI/179, h.no:7203

9. Hadis

سلوا الله علماً / *Allahtan ilim isteyiniz!*

Kütüb-i Sitte muhaddislerinden sadece İbn Mace²⁹'de yer alan bu hadis, Ebu Ya'la³⁰ ve Abd b. Humeyd³¹'in de *Müsned*'lerinde de yer almaktadır. Ayrıca *Mecmau'z-Zevâid*³² ve daha başka eserlerde de bulunmaktadır.³³ Hadisin tamamı: نافعاً و تعودوا بالله من علم لا نافعاً سلوا الله علماً يُنتفعُ şeklinde gelmektedir.

Hadis sahihtir.

10. Hadis

أكرموا أولادكم / *Çocuklarınıza karşı eli açık olunuz!*

Kütüb-i Sitte muhaddislerinden sadece İbn Mace³⁴ rivayet etmiştir. Rivayetin tamam "أكرموا أولادكم و أحسنوا ادابهم" şeklinde gelmektedir.

Hadis zayıftır.

11. Hadis

ارحامكم ارحامكم / *Sıla-i rahim yapınız, sila-i rahim yapınız!*

Hadis bu şekliyle olmamakla beraber علموا أنسابكم تصلوا أرحامكم على نeseblerinizi öğreniniz, şeklinde bir rivayet, *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde yer almamaktadır. Ancak İbn Hibban *Sikâf*³⁵'ında ve Heysemi de *Mecma*³⁶'da bulunmaktadır. Hadis, bu eserlerin di-

²⁹ İbn Mâce, *Sünen*, II/1263, h.no: 3843

³⁰ Abd b. Humeyd b. Nasr Ebû Muhammed el-Kissî, *Musnedu Humeyd*, (Tah: Subhi el-Bedevî es-Samarrâi-Mahmud Muhammed Halil es-Saidî), Kahire, 1988, I.bsk., I/330, h.no:1093

³¹ Ahmed b. Ali b. el-Müsenna Ebî Ya'lâ el-Mevsîlî et-Temimî, *Müsnedu Ebî Ya'lâ*, (Tah: Hüseyin Selim Esed), Dımeşk, 1984, I.bsk., III/469, h.no:1980.

³² Heysemî, *Mecma'*, X/182

³³ bkz: Suyuti, *el-Câmi'*, II/35, hadis hakkında: "sahih" demektir.; Münâvî, Muhammed Abdu'r-Rauf, *Feyu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi's-Sağîr*, Mısır, 1938, I.bsk., IV/108;

³⁴ İbn Mâce, *Edeb*, bab(3), h.no:3671, hadisın senedinde el-Hâris b. Numan isimli ravi vardır. İbn Hibbân onu *Sikâf*'da zikretmesine rağmen onun hakkında Ebû Hâtîm, "leyyin" olarak hükmetmiştir.; Ayrıca bkz: Suyûtî, *el-Câmi'*, I/55, müellif, hadis hakkında "zayıf" olarak hükmetmiştir.

³⁵ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikâf*, Beyrut, 1987, IV/324

³⁶ Heysemi, *Mecmauz-Zevâid*, V/125, hadis "Allah'tan korkunuz ve silayı rahim yapınız!" şeklinde gelmektedir. Heysemî, hadisi Tabarani'nin *Evsât*'ında ri-

şında biyografi³⁷, hadis usulü³⁸ ve farklı eserlerde de yer almıştır.³⁹

Hadis zayıftır.

12. Hadis

العمُّ والذُّ / *Amca baba- gibi-dir.*

Hadis asli hadis külliyyatında yer almamaktadır. Ancak Münâvî, *Feydu'l-Kadir*⁴⁰ ve Aclunî, *Keşfu'l-Hafâ*⁴¹'da rivayette bulunmuşlardır. Her ikisi de hadisi Abdullah b. Verrak'tan mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Hadis “العمُّ أبٌ / *Amca baba-gibi-dir.*” şekliyle meşhurdur.

Hadis mürseldir.

13. Hadis

اللهم سَدِّدْ / *Allahum –Sa'd b. Ebi Vakkas'ın- okunu isabet ettir!*

Temel hadis kaynaklarında yer alamayan bu hadis, اللهم سَدِّدْ şeklinde *Kenzu'l-Ummâl*,⁴² *el-Bidâye ve'n-Nihâye*⁴³ ve *Tarihu Cürcan*⁴⁴ isimli tarih kitabında yer almaktadır. Müellif orada hadisin vüruduna dair şu bilgiye yer vermektedir: “Sa'd b. Vakkas: Uhud günü Peygamber (s.a.v.) bana: -Anam babam sana feda olsun at ya Sa'd- dedi. ”

Hadis zayıftır.

vayet ettiğini belirttikten sonra senette yer alan Muhammed b. Kesir el-Kufî'nin çok çok zayıf olduğunu söyler.

³⁷ Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdi'l-Berr en-Nemerî el-Kurtubî, *el-İstiâb fî Marifeti'l-Ashâb*, (Tah: Ali Muhammed el-Becavi), Beyrut, 1412, I. bsk., II/678, hadis “*Bir selamla da olsa akrabalarınıza itina gösteriniz!*” şeklinde yer almaktadır.

³⁸ Hâkim en-Nisâbüri, *Marifetu Ulumi'l-Hadis*, (Tah:es-Seyyid Muazzam Hüseyin), Beyrut, 1977, II. Bsk., I/169

³⁹ Mustafa b. Abdillâh el-Kostantini er-Rumi el-Hanefî, *Keşfu'z-Zunûn*, Beyrut, 1992, I/178; Sıdık Sıdık Hasan Kanucî, *Ebcedu'l-Ulum*, (Tah:Abdu'l-Cebbar Zekkar), Beyrut, 1978, trh., II/114

⁴⁰ Münâvî, *Feyd*, IV/392

⁴¹ Aclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, II/69, h.no:1770

⁴² Hindî, *Kenz*, XIII/192, h.no:36644; XIII/388, h.no:37105

⁴³ İsmail b. Ömer b. Kesir Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, Trh., VIII/76

⁴⁴ Hamza b. Yusuf Ebu'l-Kâsım el-Cürcanî, *Tarihu Cürcân*, (Tah. Muhammed Abdilmuidhan), Beyrut, 1981, III. bsk., I/321, h.no:577

14. Hadis

ادعوا الله / *Allaha dua ediniz!*

Hadisi, Müslim⁴⁵, Tirmizi⁴⁶, Ebu Davud⁴⁷, Ahmed b. Hanbel⁴⁸, İmam Mâlik⁴⁹, İbn Hıbban⁵⁰, Hâkim⁵¹ ve daha başka alimler⁵² rivayet etmişlerdir. Hadisin metni قال ان الشمس و القمر من آيات الله و انهما لا يخسفان لموت أحد و لا لحياته فاذا رأيتموها فكبروا و ادعوا الله و صلوا و تصدقوا / *Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın ayetlerindedir. O ikisi bir kişinin ölümü veya doğumu için tutulmaz. O ikisini tutulur görürseniz Allah'a dua ediniz, namaz kılınız, sadaka veriniz ...*, şeklinde gelmektedir.

Hadis sahihtir.

15. hadis

اسلم سالمها

Hadisin tamamı ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال على المنبر غفار غفر الله لها / *Peygamber(s.a.v.) minberde Gıfar-kabilesi-ni Allah bağısladı İslam'a girdiler ve Allah onların aralarını bozmadı*, şeklinde gelmektedir. Hadisi bu şekliyle, Ahmed b. Hanbel⁵³, Buharî⁵⁴, Müslim⁵⁵, Tirmizi⁵⁶, Dârimî, Abdurrezzak⁵⁷ ve

⁴⁵ Müslim, Kusûf, bab(5), h.no: 915

⁴⁶ Tirmizî, Daavât, bab(66), h.no:3479, müellif hadis hakkında "garip" demektir.

⁴⁷ Ebû Davud, Edeb, bab(108), h.no:5109

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/164

⁴⁹ Malik, *Muvatta*, III/372, h.no:899

⁵⁰ İbn Hıbbân, Sahih, III/178, h.no:897, Hadisin isnadı sahihtir. Bu rivayeti Şeyhan da rivayet etmişlerdir.; III/251, h.no:971 hadisin isnadı hasendir. Bunu Heysemî, *Mecma*'da rivayet etmiştir. VIII/143. hadis bu eserde şöyle rivayet edilmektedir. üç kişi yolda gidiyorlardı. Birden yağmur yağmaya başladı. Onlar bir mağaraya sığındılar. Birden bir kaya yıvarlanarak çıkışı kapattı. Onlar dediler ki: Allah'a en iyi amelinizle dua ediniz,

⁵¹ Hâkim, *Müstedrek*, Dua, h.no:1817 hadis ادعوا الله و انتم موقنون بالعجابه و اعلموا ان الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاه şeklinde gelmektedir.

⁵² Teyalisi Süleyman b. Davud el-Farisî el-Basrî, *Müsnedu Ebî Davud et-Teyalisi*, Beyrut, Trh., I/269, h.no:2014

⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/20, 50, 60, 107, 116, 122, 126, 130 (Burada oldukça uzun bir şrkilde Gıfar kabilesinin İslam'a girişi hakkında bilgi verilmektedir.); 135, 136, 153, 418, 469; III/ 345, 383; IV/ 48, 57, 420, 424; V/175, 177 Burada oldukça uzun bir şrkilde Gıfar kabilesinin İslam'a girişi hakkında bilgi verilmektedir.

⁵⁴ Buharî, İstiska, 2, Menakib, 6

Teyâlisi⁵⁸ gibi hadisçilerin yanı sıra tali kaynaklardan olan *Lisânu'l-Mizân*⁵⁹ ve *el-Kâmil fi'd-Duefa*⁶⁰ isimli eserlerde de bulunmaktadır.

Hadis zayıftır.

16. Hadis

وَسَطُوا الْإِمَامَ

Hadisin tamamı وَسَطُوا الْإِمَامَ وَسَدَّوْهُ / *İmamı ortaya geçiriniz ve önüne engel koyunuz!* şeklinde gelmektedir. *Kütüb-i Sitte* imamlarından Ebû Dâvud⁶¹'un rivayet etmiş olduğu bu hadisi, Ahmed b. Hanbel⁶² ve başka hadis alimleri⁶³ eserlerinde rivayet etmişlerdir.

Hadis hasendir.

17. Hadis

مَصَّوْا الْمَاءَ مَصًّا / *Suyu yudumlayarak içiniz.*

Temel hadis kaynaklarından daha ziyade *Kenzu'l-Ummâl*⁶⁴, *Keşfu'l-Hafa*⁶⁵ gibi tali hadis kaynaklarında yer almaktadır. Acluni, bu hadisi Beyhaki'nin Enes'ten rivayet ettiğini söylemiştir. Hadis ayrıca *el-Bidâye*⁶⁶, *İhya*⁶⁷, *Kitabu'l-İyâl*⁶⁸, *Feydu'l-*

⁵⁵ Müslim, Mesâcid, bab(54), h.no:307, 308, Fedâilu's-Sahabe, bab(28), h.no: 132, bab(46), h.no: 182-187

⁵⁶ Tirmizî, Menakib, bab(73), h.no: 3948, Tirmizî, hadis hakkında "sahih" hükmü vermiştir. H.no: 3949 "hasen-sahih" hükmü vermiştir.

⁵⁷ Abdurrezzak, *Musannaf*, XI/53, h.no:19890

⁵⁸ Teyalisi, *Müsned*, I/243, h.no:1766; I/253, h.no:1854; I/259, h.no:1915, I/325, h.no:2483

⁵⁹ Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalanî, *Lisânu'l-Mizân*, (Tah: Davetu'l-Mearifi'n-Nizamiye, Hind), Beyrut, 1986, III. bsk., III/90

⁶⁰ Abdullah b. Adiyy b. Abdillâh b. Muhammed Ebû Ahmed el-Cürcanî, *el-Kâmil fi'd-Duefa'r-Rical*, III/100

⁶¹ Ebû Dâvud, Salat, bab(112), h.no:681

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/98; V/262

⁶³ Münâvi, *Feyd*, VI/362; Zehebi, *Mizânu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical*, Beyrut, trh., VII/465

⁶⁴ Hindî, *Kenz*, XV/458, h.no:42050; XV/295, h.no:41076, (Müellif, Beyhakî, Enes'ten rivayet etmiştir, demektedir.)

⁶⁵ Acluni, *Keşf*, II/278, h.no:2312

⁶⁶ İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX/66

⁶⁷ Muhammed b. Muhammed el-Gazzalî, *İhyau Ulûmi'd-Din*, Beyrut, II/6

⁶⁸ Abdullah b. Muhammed, b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays Eb Bekr el-Kureşî, *Kitabu'l-İyâl*, (Tah:Necm Abdurrahman Halef), Damam, 1990, I.bsk., I/513, h.no:339

*Kadir*⁶⁹ ve İbn Hizâm'ın, *Tehzibu'l-Esmâ*⁷⁰ isimli eserinde yer almaktadır. Münâvî, senedinin leyyin olduğunu söyler.

Hadis zayıftır.

18. Hadis

الماء طهور / *Su temizidir.*

Yukarıda yer alan hadisin ilgili kısmı, farklı metinler şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Hadisi *Kütüb-i Sitte* alimlerinden *Sünen*⁷¹ sahipleri Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Bunların dışında Ahmed b. Hanbel⁷², Darimi⁷³, diğer *Sahih* sahipleri, İbn Huzeyme⁷⁴ ve İbn Hıbban⁷⁵, Hâkim⁷⁶ Mâlik⁷⁷ ve Beyhâkî⁷⁸ de rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

19. Hadis

اطعموا الطعام / *Yemek yediriniz!....*

Hadisin tamamı اطعموا الطعام و أفشوا السلام وصلوا الأرحام و صلوا الناس نيأماً تدخلكم الجنة بسلام şeklinde gelmektedir. Hadisi *Kütüb-i Sitte* imamlarından

⁶⁹ Münâvî, *Feyd*, V/523

⁷⁰ İbn Hizâm, *Tehzibu'l-Esmâ*, Beyrut, 1996, I.bsk., III/187

⁷¹ Ebû Dâvud, *Savm*, bab(22), h.no:2355 Burada hadis şöyle gelmektedir: “Sizden biriniz oruç tuttuğu zaman hurmayla orucunu açsın. Eğer hurma bulamazsa su ile iftar etsin. Hiç şüphesiz su temizdir.”; Taharet bab(49), h.no:66; Tirmizî, *Savm*, bab(10), h.no:694, müellif hadis hakkında –gayr-i mahfûz- demektir.; Nesâî, *Miyah*, 1; İbn Mâce, *Sıyam*, bab(25), h.no:1699

⁷² Ahmed, *Müsned*, III/31, 86; IV/17, 18, 119, 213, 214, 215

⁷³ Darimi, *Sünen*, *Savm*, bab(12), h.no:1708, *Vudu'*, bab(105), h.no:1025

⁷⁴ İbn Huzeyme, Ebû Bekr b. İshak b. Huzeyme es-Sülemî, *Sahih İbn Huzeyme*, (Tah: Muhammed Mustafa el-Azamî), Beyrut, 1975, I.bsk., *Guslu'l-Cenâbe*, bab(189), h.no:251, I/124

⁷⁵ İbn Hıbbân, *Sahih*, III/466, h.no:1192, Burada gusül abdestinin alınması esnasında gusül abdest suyuna kadının elinin değmesiyle alakalı soruya verilen cevapta الماء طهور لا يجنب و لقد كنت şeklinde gelmektedir.

⁷⁶ Hakim, *Müstedrek*, I/597, h.no: 1575

⁷⁷ Malik, *Muvatta*, I/97, h.no:45

⁷⁸ Beyhâkî, *es-Sünen*, I/4, 236, 257

Tirmizi⁷⁹'nin dışında Ahmed b. Hanbel⁸⁰, İbn Hıbban⁸¹, Taberani⁸² ve daha başkaları⁸³ rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

20. Hadis

كلکم راع و کلکم مسعول / *Hepiniz çobansınız ve hepiniz mesulsunuz!*

Hadis Edebiyatında hadisin tamamı قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الا كلکم راع و کلکم مسعول عن رعيته فالإمام الذى على الناس راع و هو مسعول عن رعيته و الرجل راع على أهل بيته و هو مسعول رعيته و المرأة راعية على أهل بيت زوجها و ولده و هى مسعولة عنهم و عبد الرجل راع على مال سيده و هو مسعول عنه الا فكلکم مسعول عن رعيته şeklinde yer almaktadır.

Hadisi başta *Sahihân*⁸⁴ olmak üzere diğer *Kütüb-i Sitt*e⁸⁵ alimlerinden Tirmizi, Ebû Davud'un yanı sıra Ahmed b. Hanbel⁸⁶, İbn Hıbban⁸⁷ ve daha başka alimler de⁸⁸ rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

21. Hadis

الدار حرم / *Ev yasak bir yerdir.*

Temel kaynaklardan Ahmed b. Hanbel⁸⁹'in rivayet etmiş olduğu bu hadisi, Beyhaki⁹⁰ ve aslı kaynakların dışında eser veren

⁷⁹ Tirmizi, *Etime*, bab(45), h. no:1854 hadisin metni الضربوا الهم تورثوا الجنان الطعموا الضربوا الهم تورثوا الجنان أفشوا السلام و الطعام , garip" şeklinde hüküm belirtmiştir. h.no:1855 numaralı hadis hakkında ise: "hasen, sahih" olarak hükmetmiştir.

⁸⁰ Ahmed, *Müsned*, II/493

⁸¹ İbn Hıbbân, *Sahih*, II/261; VI/299

⁸² Taberani, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, V/313, h.no:5410

⁸³ Bkz: Firdevs, *Müsnedu's-Şihab*, V/343; Heysemi, *Mecma'*, V/17; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilvahid b. Ahmed el-Makdisi, *el-Ehâdisi'l-Muhtâre*, Mekke, 1410, I.bsk., IX/224, h.no:209; Acluni, *Keşf*, I/171, h.no:

⁸⁴ Buhari, *Ahkam*, bab(1); Cuma, bab(11); Cenâiz, bab(32); Itk, bab(19); Vasaya, bab(9); Nikah, bab(81-90); Müslim, *İmâre*, bab(5), h.no:20

⁸⁵ Tirmizi, *Cihad*, bab(27), h.no:1705, hadis hakkında "hasen-sahih" der.; Ebû Davud, *İmâre*, bab(1), h.no:2928

⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/5, 54, 111, 121, 131

⁸⁷ İbn Hıbbân, *Sahih*, h.no:4472, 4473, 4474

⁸⁸ Bkz. Heysemi, *Mecma'*, V/207

⁸⁹ Ahmed, *Müsned*, V/326, Hadis, senette yer alan Muhammed b. Kesir el-Kassab el-Basri'den dolayı zayıftır.

⁹⁰ Beyhaki, *es-Sünen*, VIII/341, Muhammed b. Kesir'in, Yunus b. Ubeyde'den yapmış olduğu rivayetler münkeru'l-hadis'tir. (bkz:Beyhaki, *es-Süneu'l-*

alimler de⁹¹ rivayet etmiştir. Hadisin tamamı *الدار حرم فمن دخل عليك حرمة فافتله* Ev kutsal bir yerdir. Kim izinsiz yanına girerse yasak bir iş yapmıştır. Ölümü hak etmiştir. şeklinde gelmektedir.

Hadis zayıftır.

22. Hadis

ادروا الحدود / *Hadleri uygulamayınız!*

Hadisi Tirmizi⁹², Ebu Davud⁹³, Beyhaki⁹⁴, Darekutni⁹⁵, Suyuti⁹⁶ ve daha başka alimler⁹⁷ rivayet etmişlerdir.

Kübra, VIII/341) Beyhaki bunu ayrıca Yunus'tan zayıf bir isnadla daha rivayet etmektedir. Bu hadis sahih bile kabul edilse Peygamber bu sözyle çıkmayı kastetmiştir. Eğer kişi çıkmıyorsa ve kendisine de vurmayı kastediyorsa o zaman ev sahibi o kişiye vurabilir, anlaşılır, şeklinde bir açıklama getirir.

⁹¹ Bkz: Zehebî, *Mizân*, VI/309, h.no:8103; Ukayli, *Duefa*, IV/130, h.no:1689; Firdevs, II/233; Münâvî, *Feyd*, III/536, h.no:3122

⁹² Tirmizi, *Hudud*, bab(3), h.no: 1424, Tirmizi, Aişe'den rivayet ettiği hadisin merfu olmadığını, aynı hadisi Veki'nin de rivayet ettiğini ve ref etmediğini belirttikten sonra, Veki'nin rivayetinin daha doğru olduğunu söyler. Bu hadisin başka sahabilerce de rivayet edildiğini belirttikten sonra Veki'in rivayetinde yer alan Yezid b. Ziyâd'ın zayıf olduğunu söyler.

⁹³ Ebû Davud, *Salat*, bab(114), h.no:...

⁹⁴ Beyhaki, *Sünen*, VIII/238 Beyhaki, konuyla alakalı olarak burada -lafız farklılıklarıyla beraber- 8 tane rivayette bulunur. Bu rivayetlerden I. Hadis mevkuf, II. ve III. hadis, zayıf, IV. hadis münkeru'l-hadis, V. ve VI. hadis hem munkati hem mevkuf, VII. hadis munkati ve VIII. hadis ise mevsül hadisdir. Beyhaki bu rivayetin en sağlam rivayet olduğunu söylemektedir. IX/123, buradaki rivayet de zayıftır.

⁹⁵ Dârekutni, *Sünen*, ..

⁹⁶ Suyuti, *el-Camiu's-Sağîr*, I/15 Suyuti'nin rivayeti metinde verdiğimizden farklıdır. (ادروا الحدود ولا ينبغي للإمام تعطيل الحدود)

⁹⁷ Bkz: Burhanuddin İbrahim b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Müflih, *el-Maksadu'l-erşed fi Zikri Ashabi'l-İmam Ahmed*, (Tah:Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad, 1990, I.bsk., II/413, h.no:947; İbn Hacer, *ed-Dırâye fi Tahrici Ehâdisi'l-Hidâye*, (Tah:es-Seyyid Abdullah Haşim el-Yemani el-Medeni), Beyrut, Trh., II/94; İbn Hacer, *Telhisu'l-Habir*, Medine-i Münevvere, 1964, (Tah:es-Seyyid Abdullah Haşim el-Yemani el-Medeni), IV/56; Zeylâi, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed el-Hanefi, *Nasbu'r-Râye fi Tahrici Ehâdisi'l-Hidâye*, (Tah:Muhammed Yusuf el-Bennuri), Mısır, 1357, III/309 ;Ahmed b. Said b. Hazm ez-Zahiri, *el-Muhalla*, (Lecnetu İhyai't-Turâsi'l-Arabi), Beyrut, Trh., IX/428; XI/118, 154, 242, 243, 278; Yakub b. İbrahim el-Ensari, Ebû Yusuf, *er-Red ala Sireti'l-Evzât*, (Ebû'l-Vefa el-Afgani),

ادراء والحدود من المسلمين ما استطعتم فان كان له مخرج فخلوا سبيلهم / Bir çıkış yolu varsa elinizden geldiğince hadleri Müslümanlara uygulamayıp olduğu gibi bırakınız. İmamın affederek hata yapması -haddi uygulayarak-hata yapmasından hayırlıdır, şeklinde gelmektedir.

Hadis zayıftır.

23. Hadis

ردوا السلام / Selama karşılık veriniz!

Kütüb-i Sitte alimlerinden Tirmizî⁹⁸'nin rivayet ettiği bu hadisi Ahmed b. Hanbel⁹⁹, İbn Hıbban¹⁰⁰, Teyalisi¹⁰¹ rivayet etmişlerdir. Hadis ayrıca tali eserlerde de yer almaktadır.¹⁰²

Hadis sahihtir.

24. Hadis

الإسلام واسع / İslam genişlik dinidir.

Taberani¹⁰³'nin rivayet etmiş olduğu bu haber *Tabakat*¹⁰⁴ kitaplarında da yer almaktadır. Hadisin tamamı şu şekildedir: انهم أسلموا فهو خيراً لهم و إن أبوا فان اسلامهم واسع عريض و الحمد لله تعالى

Görüldüğü gibi Müstakimzâde'nin eserinde verdiği “الإسلام واسع” rivayetle Taberani'nin rivayetinde yer alan “اسلامهم واسع” kısmı farklıdır. Burada da noktalı harf olmamakla beraber bu şekilde rivayet etmemiştir.

Hadis zayıftır.

25. Hadis

Beyrut, Trh., I/50; Muhammed b. İsmail es-San'ânî, *Subulu's-Selam*, (Tah:Muhammed Abdulaziz el-Hülî), Beyrut, 1379, IV.bsk., IV/15

⁹⁸ Tirmizî, *İstizan ve'l-Adab*, bab(30), h.no:2726

⁹⁹ Ahmed, *Müsned*, III/61

¹⁰⁰ İbn Hıbbân, *Sahih*, II/305, h.no:597, isnadı sahihtir.

¹⁰¹ Teyalisi, *Müsned*, I/97, h.no:711

¹⁰² Bkz: el-Buhari, *el-Edebu'l-Müfred*, I/378, h.no:1107; Ebû Sa'd Abdi'l-Kerîm b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, *et-Tahbîr fi'l-Mucemi'l-Kebîr*, (Tah:Münire Naci Salim), Trh., I/224; Münâvî, *Feyd*, IV/32

¹⁰³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XVII/277, h.no:8879

¹⁰⁴ İbnu Abdi'l-Berr, *el-İstîâb fi Esmâi'l-Ashâb*, (Tah: Ali Muhammed el-Bicavî), Beyrut, 1412, I.bsk., III/1025; Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalanî, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, (Tah: Ali Muhammed el-Bicavî), Beyrut, 1992, I.bsk., IV/431

رسول الله معك

Kütüb-i Sitte alimlerinden sadece Nesâî¹⁰⁵ rivayet etmiştir.

Hadis sahihtir.

26. Hadis

أحدٌ أحدٌ / Birleştir, bağla!

Bulunamadı.

27. Hadis

سددوا

Müellifin سددوا olarak vermiş olduğu rivayetin tamamı hadis kitaplarında sددوا و قاربوا و لن ينجى أحدٌ منكم عمله قلنا و لا أنت يا رسول الله قال و لا أنا. *Engel olunuz, -ibadetlerle- Allaha yaklaşınız! Sizden hiç biriniz amaliyle kurtulamaz. Ashab dedi ki: Sende mi Ya rasulallah? Rasulullah buyurdu ki: Evet ben de. Ancak Allah beni bilerek günah işlemekten korur.* şeklinde gelmektedir. *Sahihân*¹⁰⁶'ın birlikte rivayet ettiği hadislerden olan bu haberi, ayrıca *Kütüb-i Sitte* imamlarının tamamı¹⁰⁷, *Müsned* sahibi

¹⁰⁵ Nesâî, Sünenü'n-Nesâî el-Kübrâ, Beyrut, 1991, V/ 277, h.no:8879 Burada Hayber fethine katılan kadınlarla alakalı bir haber yer almaktadır. Rivayet أنبا محمد بن يحيى أبو علي قال حدثنا علي بن الحكم المروزي قال حدثنا رافع بن سلمة عن حشرح بن زياد عن جدته أم: أبيه قالت : خرجت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزاة خيبر وأنا سادسة ست نسوة فبلغ رسول الله صلى الله عليه وسلم أن معه نساء فأرسل إلينا فأتيناه فرأينا على وجه رسول الله صلى الله عليه وسلم الغضب فقال لنا ما أخرجكن وبأمر من خرجت قلنا خرجنا يا رسول الله معك تناول السهام ونسقي السويق ونداوي الجرحى ونغزل الشعر نعين به في سبيل الله قال فممن فأنصرفن قالت فلما فتح الله و رسول "رسوله خير أسهم لنا كسهم الرجال قال فقلت لها يا جدة ما الذي أسهم لكن قالت التمر و رسول" şeklinde Suyûti, *el-Câmiu's-Sağîr*'de de yer almaktadır ve içeriği farklıdır. Ebu'd- Derda'nın sıhhat ve hastalıkla alakalı bir sorusu üzerine irad edilmiştir. Suyûti'nin zayıf olarak hükmettiği hadis hakkında Zehebî, "Münker hadis" derken Heysemî "çok zayıftır" şeklinde hüküm bildirmiştir. el-Elbânî ise "mevzu" demektedir. Bkz: Münavî, *Feyd*, VI/ 363, h.no: 9618; el-Elbânî, Muhammed Nasuriddin, *Sahih ve Daif el-Câmiu's-Sağîr*, XXIX/277, h.no: 14277

¹⁰⁶ Buhari, Rikak, bab(18), Marda, bab(19); Müslim, Birr, bab(14), h.no:2574, Sıfatu'l-Münafikin, bab(17), h.no:2816, 2818

¹⁰⁷ Tirmizi, Kader, bab(8), h.no:2141, Tefsiru'l-Kur'an, bab(4), h.no:3038, Tefsiru'l-Kur'an, bab(22), h.no:3168; İbn Mâce, Zühd, bab(20), h.no:4201, Nesai, İman, bab(28), h.no:5032, Elbani hadis hakkında "sahih" olarak hükmetmiştir.; Ebû Dâvud, Salat, bab(221), h.no:1096, hadis in senedinde Şihab b. Hıraş Ebu's-Salt el-Hoşî vardır. Onun hakkında: İbnu'l-Mübarek: "sika", Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim er-Razi: "la bese bih", Yahya b. Main:

Ahmed b. Hanbel¹⁰⁸ ve daha başka muhaddisler de¹⁰⁹ rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

28. Hadis

لكل داء دواء

Kütüb-i Sitte imamlarından Müslim¹¹⁰ ve Ebû Dâvud¹¹¹ rivayet etmişlerdir. Hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel¹¹², İbn Hıbban¹¹³, Beyhaki¹¹⁴, Hâkim¹¹⁵ ve daha başka alimler¹¹⁶ rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

29. Hadis

أمر السدم /emretti.

Böyle bir hadise rastlanılmamıştır.

30. Hadis

الحدَّ لآدم / Defin, insanlar içindir

Böyle bir hadise rastlanılmamıştır.

31. Hadis

استمحو / İptal ediniz!

“leyse bihi be’sün”, İbn Hıbbân: “Salih birisidir fakat hadiste çok hata ederd. Öyle ki rivayet etmiş olduğu hadisler ihticac için elverişli değildir. Ancak itibar için alınır” demektedirler.(Ebû Dâvud, I/658, 2 no’lu dipnot)

¹⁰⁸ Ahmed, *Müsned*, II/167, 235, 256, 265, 319, 326, 385, 344, 390, 446, 451, 466, 467, 469, 473, 477, 482, 488, 503, 509, 514, 519, 524, 537; III/336, 362; IV/212; VI/225, 273

¹⁰⁹ İbn Hıbbân, *Sahih*, I/277, h.no:113, isnadı sahihrie.; II/63, h.no:358, II/371, h.no:660, isnadı sahihtir.; III/311, h.no:1037, isnadı sahihtir.; XVI/352, h.no:7354; Hâkim, *Müstedrek*, IV/610; h.no:8692; Buhari, *el-Edebu’l-Müfred*, I/98, h.no:254, I/163, h.no:461; Heysemi, *Mecma*, X/394, müellif hadisi Ebû Yalâ’nın rivayet ettiğini söyledikten sonra ricalinin sahih olduğunu belirtir.

¹¹⁰ Müslim, *Selam*, bab(26), h.no:2204

¹¹¹ Ebû Davud, *Tıp*, bab(11), h.no:3874

¹¹² Ahmed, *Müsned*, III/335

¹¹³ İbn Hıbbân, *Sahih*, XIII/428, h.no:6063, isnadı Müslim’in şartına uygundur.

¹¹⁴ Beyhaki *es-Sünen*, IX/343; X/5

¹¹⁵ Hâkim, *Müstedrek*, IV/222, h.no:7434; IV/445, h.no:8219

¹¹⁶ Münâvî, *Feyd*, II/216; V/283

Böyle bir hadise rastlanılmamıştır.

32. Hadis

لا حما

Temel hadis kaynaklarında yer almayan bu haber *el-Kâmil fi Duefai'r-Rical*¹¹⁷'de yer almaktadır. Hadis: لا حما الا ما حما الله و لرسوله / *Allah ve Resulünden başka koruyucu yoktur*, şeklinde rivayet edilmektedir.

Hadis zayıftır.

33. Hadis

اسمع و اطع / *Dinle ve itaat et!*

*Sahihân*¹¹⁸ dışında bu haberi Ahmed b. Hanbel¹¹⁹, İbn Hibban¹²⁰, Teyalisi¹²¹ rivayet etmişlerdir.

Hadis sahihtir.

34. Hadis

لا اسلال

Ebu Davud¹²², Ahmed b. Hanbel¹²³ gibi hadisçilerin dışında Hindî¹²⁴, Münâvî¹²⁵, İbn Hacer, *ed-Dirâye fi Tahrici Ehâdisi'l-Hidâye*¹²⁶'de rivayet etmektedir. Hadisin tamamı: لا اسلال و لا اغلال / şeklinde gelmektedir.

Hadis sahihtir.

35. Hadis

الرعد ملك / *Gök gürültüsü melektir.*

¹¹⁷ İbn Adiy, *el-Kâmil*, VI/135

¹¹⁸ Buhari, Ahkam, bab(4); Ezan, bab(54); Cihad, bab(107); Müslim, imare, bab(8), h.no: 36

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/171; V/161

¹²⁰ İbn Hibbân, *Sahih*, IV/622, h.no:1718, isnadı sahihtir.; VII/465, h.no:3193; X/428, h.no:4566, isnadı sahihtir. Hadis, *kolayda, zorda dinle itaat et*, şeklinde gelmektedir.

¹²¹ Teyalisi, *Müsned*, I/280, h.no:2087

¹²² Ebû Davud, Cihad, bab(157), h.no:2766

¹²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/172, 183; II/269, 507; IV/192

¹²⁴ Hindî, *Kenz*, XI/464, h.no:31705

¹²⁵ Münâvî, *Feyd*, VI/380, h.no:9699

¹²⁶ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/117, h.no:702

Temel kaynaklarda yer almayan bu hadis, Beyhaki¹²⁷, Sünen-i Said b. Mansur¹²⁸, *Müsnedu İbni'l-Ca'd*¹²⁹'da ve *Siyeru Alami'n-Nubela*¹³⁰ ve gibi biyografi eserlerinin yanı sıra ayrıca, *el-Edebu'l-Müfred*¹³¹, *Hilyetu'l-Evliya*¹³² gibi eserlerde de yer almaktadır. “يسبح / O'nu; gök gürlemesi hamd ile tesbih eder” (Ra'd13/13) ayetinin tefsirinde değişik sahabilerden mevkuf rivayetler olarak gelmektedir.

Hadis sahihtir.

36. Hadis

لا هام لا هام /Uğursuzluk yoktur.

Ahmed b. Hanbel¹³³ bu lafızla rivayet etmektedir. Ayrıca Ebu Ya'la¹³⁴, Tabarani¹³⁵ ve Beyhaki¹³⁶ de rivayet etmiştir.

Hadis sahihtir.

37. Hadis

اعلم عددها و وعائها و وكاها / -bulduğun kesenin- kesesini, ipini ve – içindeki şeyin- sayısını bil!

Hadisi lafız farklılıklarıyla birlikte *Sahihân*¹³⁷, Ebû Dâvud¹³⁸, Tirmizi¹³⁹, İbn Mace¹⁴⁰ gibi *Kütüb-i Sitte* alimlerinin yanı sıra Ahmed b. Hanbel¹⁴¹, Abdurrezzak¹⁴², İbn Hıbban¹⁴³ ve daha başka hadisçiler¹⁴⁴ rivayet etmişlerdir.

¹²⁷ Beyhaki, *es-Sünen*, III/363, h.no:6267

¹²⁸ Said b. Mansûr, *Sünen*, V/429, h.no:1161

¹²⁹ İbnu'l-Ca'd, *Müsned*, I/55

¹³⁰ Zehebî, *Siyeru Alâmi'n-Nübela*, IV/457; IX/548

¹³¹ Buhari, *el-Edebu'l-Müfred*, I/252, h.no:722

¹³² Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî, *Hilyetu'l-Evliya*, Beyrut, 1405, IV.bsk., III/285

¹³³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/421

¹³⁴ Ebû Ya'la, *Müsned*, XI/187

¹³⁵ Taberânî, *el-Mucemu'l-Kebir*, لا يتم شهران ثلاثون يوماً, lafızlarıyla rivayet etmektedir.

¹³⁶ Beyhaki *es-Sünenü'l-Kübra*, VIII/140, لا هام ولا عدوى ولا طيرة وان يكن التطير في شيء فهو, lafızlarıyla rivayet etmiştir.

¹³⁷ Buhari, Lukata, bab(9), (10); Müslim, Lukata, bab(), h.no:1722

¹³⁸ Ebû Davud, Lukata, bab(1), h.no:1701???

¹³⁹ Tirmizi, Ahkam, bab(35), h.no:1374, hadis “hasen-sahih” tir.

¹⁴⁰ İbn Mâce, Lukata, bab(2), h.no:2506

¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/127

¹⁴² Abdurrezzak, *Musannaf*, Lukata, X/134, h.no:18610

¹⁴³ İbn Hıbbân, *Sahih*, XI/254, h.no:4892

¹⁴⁴ Ebû Avane, *Müsned*, IV/177; Beyhaki, *es-Sünen*, VI/192, 197; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, VI/454

Hadis sahihtir.

38. Hadis

رحم الله حارس الحرس / *Allah nöbet tutana rahmet eder*

Kütüb-i Sitte hadisçilerinden İbn Mace¹⁴⁵'nin rivayet etmiş olduğu hadis, Darimi¹⁴⁶ ve değişik kaynaklarda¹⁴⁷ yer almaktadır.

Hadis zayıftır.

39. Hadis

رحم الله أمرا اصلح

İmam Malik¹⁴⁸'in rivayet ettiği bu haberi, رحم الله امرأاً أصلح من لسانه, / *Allah, dilinden korunulan kişiye rahmet etsin!* şeklinde, Deylemi¹⁴⁹ ve daha başka hadisçiler¹⁵⁰ rivayet etmiştir.

Hadis uydurmadır.

40. Hadis

رحم الله أمرا سمع

Böyle bir hadise rastlanılmamıştır.

¹⁴⁵ İbn Mâce, Cihat, bab(8), h.no:2769, senesinde Salih b. Muhammed b. Zâide Ebû Vakıd el-Leys vardır ve zayıf birisidir.

¹⁴⁶ Darimi, *Sünen*, Cihad, bab(11), h.no:2406, Ömer b. Abdilaziz, Ukbe ile mü-laki olmadığından senet munkati olup hadis zayıftır.

¹⁴⁷ Ukayli, *ed-Duefâ*, IV/394, h.no:2014; İbn Şihab, *el-Firdevs*, II/268, h.no:3219; Münâvî, *Feyd*, IV/25

¹⁴⁸ Malik, *Muvatta*, I/25

¹⁴⁹ Şireveyh b. Şehridar b. Şireveyh ed-Deylemi, *Firdevsu'l-Ahbâr bi-Me'sûri'l-Hitâb el-Muharrac ala'l-Kitâb li-Şihâb*, (Tah: Fevvez Ahmed ez-Zemirli-Muhammed el-Mutasım Billah el-Bağdadi), Beyrut, 1987, I.bsk., II/384; Eseri tahkik edenler şu bilgilere yer verirler: "İbnu'l-Cevzi, *el-İlelu'l-Mütenahiye*, II/704, müellif burada şu bilgilere yer verir: Yahya dedi ki: el-Hakem b. Abdillâh, "leyse bi-şey'in", Ebû Hâtim: "yalancı", Nesâi: ve Dârekutni: "metrûku'l-hadis", demişler ve Dârekutni de onun sika ravilerin ağzından mevzu hadis rivayet ettiğini söylemiştir"

¹⁵⁰ Suyuti, *el-Câmiu's-Sağir*, II/24, hadisi el-Enbârî'nin *el-Vakt ve'l-Mürhibi* isimli eserinde, İbn Asâkir, Enes'ten, İbn Adiy, Hatibu'l-Bağdadi *el-Câmi'* isimli eserinde Ömer'den rivayet ettiğini belirttikten sonra hadis hakkında "hasen" olarak hüküm bildirir.; Münâvî, *Feyd*, IV/24

SONUÇ

Mustakîmzâde'nin bu çalışması, adında da anlaşıldığı gibi noktasız hadislerden müteşekkil bir kırk hadis mecmuasıdır.

Çok ender olan bir metot şekliyle telif etmiş olduğu bu risalesi ile kırk hadis içerisinde ilk defa noktasız harflerden müteşekkil bir hadis koleksiyonu yapmıştır. Koymuş olduğu bu kaideye hadislerin metinlerinde riayet edebilmiş ancak hadislerin hangi eserlerde yer aldığını dair bilgilerde veya hadisin ravisini verirken birkaç yerde buna muvaffak olamamıştır. Mesela I. hadisi tahriç eden kişinin Münâvî, 3. hadisi tahriç eden âlimin Suyûtî, 34. hadisin sahabe ravisi Amr b. Avf'ı ve 38. hadisin ravisi olan Ukbe'yi zikrederek, noktalı harflerden oluşan bu isimleri vermek durumunda kalmıştır. Bunlar da 2 varaklık bir çalışmada, koymuş olduğu kaideden oldukça fazla bir sapma demektir.

Eserinde yer vermiş olduğu hadislerden bir kaç¹⁵¹ müstesna geriye kalan hadislerin tamamı bütün bir hadisin içerisinde noktasız olan harflerden oluşan kısmı çekip alarak oluşturulmuş bir kırk hadis koleksiyondur. Onun bu şekilde ki tavrı okuyucu üzerinde hadisin sanki o şekilde Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilmiş hissini uyandırmaktadır..

Müellifin kullanmış olduğu hadislerden 17 tanesi sahih, 1 tanesi hasen, 1 tanesi mürsel, 12 tanesi zayıf, 2 tanesi mevzu, 7 tanesi ise bütün aramalarımıza rağmen bulunamamıştır.

Mustakîmzâde'nin niçin böyle bir yola başvurduğunu bilememekteyiz. Eserde buna temas eden herhangi bir bilgi de yer almamaktadır. Kanaatimizce yaşadığı dönemde bir ilki gerçekleştirmek istemesinden kaynaklanmış olabilir.

¹⁵¹ 12 ve 24 numaralı hadisler.